

Képzés az időszak kiadványokról

A TMT 2008. évi 1. számában Balla Ildikó: Könyvtárosképzés, avagy a könyvtári munkára felkészítő képzés (kitekintéssel a periodikumokra) c. írásában a következő konklúziót fogalmazza meg: „Szembesülnünk kell tehát a ténnyel, hogy az időszak kiadványok kérdéskörével sem az alapképzésben, sem a speciálkollégiumok, sem a választható szakirányok révén nem tud megismerkedni a diák olyan részletességgel, hogy frissen végzett könyvtárosként zökkenőmentesen feltalálja magát egy könyvtárban, amely időszak kiadványokkal is [sic!] foglalkozik.”

A cikk olvasását a végén található irodalom áttekintésével (szakmai ártalom!) kezdtem. Meglepődve tapasztaltam, hogy a szerző egyetlen egyetem vagy főiskola tantervére és a hozzá kapcsolódó tananyag-tematikákra sem hivatkozik. [1] Honnan szűrte le akkor a fenti végkövetkeztetését? Megfogalmazásának első részére, mely a képzési formákra, az azokból hiányzó ismeretekre vonatkozik, az alábbiakban kívánunk reagálni.

A Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ (volt Berzsényi Dániel Főiskola) Könyvtár- és Információtudományi Tanszéke mindig az oktatás részének tekintette az időszak kiadványok (kezdetben periodika elnevezéssel) tanítását, s a mostani 3 éves (előbb 4 éves) képzés során az alábbi tantárgyak keretében veszi sorra azok megismertetését, kezelését:

1. Az 1. félévben a *Bevezetés a könyvtári ismeretekbe* tárgy keretei között, a kutatómódszertan kérdéskörében az időszak kiadványokban található tanulmányok felhasználását és az *MSZ ISO 690* szabvány alapján a hivatkozások elkészítését tanulják meg a hallgatók.
2. Az 1–2. félévben az *Információforrások* c. tantárgy a periodikum formai és tartalmi tipizálását veszi sorra, *Rétfalvi Gábor* [2] és a *Könyvtári tájékoztatás*, 1. köt. [3] c. jegyzet segítségével, amelynek dokumentumtipológiája ma is kiválóan alkalmas a hagyományos típusok megismertetésére, természetesen az új elektronikus dokumentumtípusokkal kiegészítve.
3. A 2. félévben a *Katalogizálás II.* tantárgy komoly teret szentel az időszak kiadványok bibliográfiai leírásának (és nem címléírásnak!), és a

besorolási adatok megállapításának. Külön hangsúlyt fektetünk a gyakori címváltozások, a bibliográfiai kapcsolatok és a számozás kérdéseinek gyakoroltatására.

Mindehhez rendelkezésünkre állnak: a *KSZ* szabályzat [4], és interneten elérhető a fogalomgyűjtemény [5] segédanyag, illetve az egyetem könyvtárában a megrendelt és részben már raktározott időszak kiadványok. Természetesen felhasználjuk az *OSZK* interneten elérhető adatbázisát is az indulás, a megszűnés, esetleg szüneteltetés stb. megállapításához. Hallgatóinknak egyéni gyakorlásként el kell készíteni a dokumentum-leírásokat, különböző nyitott, lezárt szerkezetben és monografikus, összefoglaló szinten.

Nem feledkezünk meg az analitikus leírás elkészítéséről, amelyhez szintén a megfelelő szabványt [6] vesszük alapul. Természetesen mindennek elektronikus változataival [7] is megismerkednek a hallgatók. Külön foglalkozunk a sorozat mint speciális időszak kiadvány kérdésével.

A *Könyvtármenedzsment* tantárgy keretében a II–III. félévben a gyűjteményszervezés tárgyalásakor megismertetjük a hallgatókat a beszerzés, gyarapítás elveivel, a beszerzési forrásokkal és az időszak kiadványok nyilvántartásával, raktározásával. Az *Információforrások, tájékoztatás I–IV.*, amely az általános és szaktájékoztató, az *Információs rendszerek és Információs források és szolgáltatások* során az időszak kiadványokat a felhasználás, az olvasókhöz való eljuttatás oldaláról tárgyaljuk. Különösen nagy hangsúlyt fektetünk a referáló

lapok felhasználásának megismertetésére. S mindezt a gyakorlat teszi igazán élővé. Hallgatóink négyszer egyhetes, egyszer egyhónapos és egyszer kéthetes gyakorlaton vesznek részt. A gyakorlatok során igyekszünk más-más könyvtári gyakorlóléhelyet kínálni nekik, mintegy egymásra építve a könyvtári rendszert – városi, megyei, szak- és felsőoktatási könyvtárban, illetve gyermek- és iskolai (általános vagy középiskola) könyvtárban töltik gyakorlatukat.

A könyvtáraknak gyakorlati útmutatót küldünk, amelyben jelezzük, hogy mi az, amit szeretnénk, hogy hallgatóink gyakoroljanak – de természetesen, hogy minden könyvtár a saját munkarendjéhez és munkavégzéséhez igazítja a gyakorlat lebonyolítását. Ebben mindig szerepel az időszaki kiadványokkal való foglalkozás is. Örömmel mondhatjuk el, hogy gyakorlóléhelyeink szinte mindig elégedettek a hallgatók ismereteivel, és bizony néha „munkatársként” kezelve végeztetik a gyakorlatot. (Tehát van pozitív haszna a gyakorlatnak a könyvtárak oldaláról is.)

S végül visszatérve a szerzőtől írásunk elején idézettek második részére. Soha nem állítottuk, hogy olyan kész szakembereket bocsátunk útjukra, akik egyik nap befejezik tanulmányaikat, és másnap teljes értékű munkatársként végzik munkájukat. Van egyáltalán ilyen egyetem, felsőoktatási intézmény, amely erre képes?

Tanszékünk az általunk korszerűnek vélt, a könyvtárak igényeihez igazodó ismereteket oktatja, de a hallgató (most már könyvtáros) az adott könyvtár-

ban, annak gyakorlatát megismerve tud tényleges munkát végezni. S ehhez betanulási idő – kinek-kinek hosszabb, rövidebb – szükséges. Úgy látjuk, hogy végzett hallgatóink be tudtak illeszkedni a könyvtárak munkájába – hiszen az ország minden részében megtalálhatjuk őket, és mert az itt kapott ismeretekre tudták építeni a tényleges gyakorlatot. Bizonyára vannak a képzésben is hiányosságok, ezek feltárását örömmel fogadjuk a gyakorló könyvtárosoktól, hogy a való élethez közeledve oktassuk hallgatóinkat.

Irodalom

- [1] Informatikus könyvtáros alapképzési szak: szakindítási kérelem. Szombathely, BDF, 2005. 170 p.
- [2] RÉTFALVI Gábor: Információforrások. Szombathely, BDTF, 1998. 54 p. – (IM – távoktatási jegyzetek ; 2.)
- [3] Könyvtári tájékoztatás. 1. köt. KERTÉSZ Gyula: Általános tájékoztatás. 10. kiad. Budapest, Tankvk., 1986. 317 p.
- [4] KSZ/3 Bibliográfiai leírás. Időszaki kiadványok. Budapest, OSZK, 2001. 104 p.
- [5] <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/konyvtar/katalog/fogalom/>
- [6] MSZ 3424-12 Bibliográfiai leírás. Időszaki kiadványokban megjelent részdokumentumok. Budapest, MSZH, 1992. 31 p.
- [7] KSZ/2 Bibliográfiai leírás. Elektronikus dokumentumok. Budapest, OSZK, 2000. 93 p.

Prejczer Paula

(Nyugat-magyarországi Egyetem
Savaria Egyetemi Központ)

Könyvtárosképzés, vagy a könyvtári munkára való felkészítés? Késhegyre menő viták nélkül

Balla Ildikónak a TMT 2008. évi első számában megjelent írása [1] címében is azt az régóta meglevő és közismert dilemmát állítja középpontba, amely a felsőoktatás számos területét érinti, de különösen jellemző a könyvtárosképzésre. Ezért szerepel hozzászólásom címeiben a VAGY kötőszó, amivel talán még pontosabban tehetjük fel a kérdést: Mire van szükségünk? Könyvtárosképzésre, vagy a könyvtári munkára való felkészítésre? Balla Ildikó részben megválaszolja ezt a kérdést. Válaszai valószínűleg nem fognak késhegyre menő vitákat provokálni, és nincs is rá szükség. Az éles vita helyett e sorok írója, mint a tizenegy, alapképzést kínáló intézmény közül kettőnek a munkájából tevőleges részt vállaló oktató is inkább arra vállalkozik, hogy a könyvtárosképzéssel kapcsolatos véleményének és oktatási gyakorlatának néhány elemét tárja az olvasó elé, az átfogóbb kérdésektől a részletek felé haladva.

Alapkérdések

Messzemenően egyetértek azzal, hogy a gyors technológiai változást kísérő agresszív propagandával szemben a könyvtárosképzésnek az alapértékek állandóságát, a nyitottságot és a problémaérzékenységet kell képviselnie. *Bartos Éva* az alapértékek átadását éppen az adott pillanatban ismert legkorszerűbb technológia kontextusába helyezi, és a problémaérzékenység mellé a fogékonyságot és a problémákra adandó adekvát szakmai reakciókészséget állítja [2]. *Balla Ildikó* azt írja, hogy az oktatás a digitális könyvtárakra, az interneten található információkhoz való hozzáférésre összpontosít. Ez talán túlzás, bár a „virtuális – elektronikus – digitális” jelzőkkel illethető témakörnek természetesen fontos helyet kell elfoglalnia a képzésben [3]. Ezzel a kérdéskörrel kapcsolatban nem először említem, de elengedhetetlennek tartom azoknak a gondolatoknak a megismertetését, amelyeket *Michael Buckland* könyvében [4] találunk. Lényege, hogy napjainkban együtt él a papírkönyvtár, az automatizált könyvtár és az elektronikus könyvtár. Mindez azonban csupán csak azt jelenti, hogy a számítógépes hálózatok elterjedése nagymértékben befolyásolja annak módjait, ahogyan a könyvtárak alapvető küldetésüknek megfelelően azt kívánják elérni, hogy megkönnyítsék a dokumentumokhoz való hozzáférést, támogassák a fenntartó intézmény funkcióját, a szolgált közönség érdekeit. Nem változott viszont a könyvtárak működésének *miértje* [5].

Hasonlóképpen fontosnak tartom, hogy egy olyan kérdéskört, mint az elektronikus könyv problémáját a lényegi kérdések felől közelítsük meg, ahogyan azt *Clifford Lynch* teszi, hiszen még maga a fogalom sem egyértelmű, pontosabban több mindent takar. Anélkül, hogy a kérdést részletesebben tárgyalnánk, csak néhány kérdést teszünk fel:

- Kölcsön adható-e az elektronikus könyv?
- Ha elektronikus könyvünk megsemmisül, vagy ellopják, újra megkaphatjuk-e, vagy újra meg kell vásárolnunk?
- Másolható-e az elektronikus könyv magántermesztű, személyes célokra?
- Ha két könyv olvasó-készülékünk van, átvihető-e a tartalom az egyikről a másikra anélkül, hogy újra meg kelljen vásárolnunk?
- Jogunk és lehetőségünk van-e elektronikus könyvünket újraformálni, vagy újra meg kell vásárolnunk?
- A könyvek olvasásáért fizetnünk kell-e oldalonként, esetleg időlegesen béreljük-e, vagy örökké tartó licencünk van a tartalomra?

- Hogyan kezeli a tartalomszolgáltató személyes adatainkat [6]?

Az oktatás tartalma

Bár a könyvtár hagyományos formájában is működik, tehát nem vált kizárólag digitálissá, ma már elengedhetetlen, hogy a digitalizálás kérdéseivel is foglalkozzon a könyvtárosképzés. Még hozzá legalább két vonatkozásban: úgy mint összetett projektek menedzselésével, és úgy mint technikai készségek sorával.

Azt gondolom és tapasztalom, hogy közben nem feledkezhetünk és nem is feledkezünk meg a nyomtatott dokumentumokról sem. A tájékoztatási tevékenység, és annak oktatása például csak úgy lehet teljes, ha egyaránt beszélünk a nyomtatott kézikönyvekről, a (fizetős) bibliográfiai adatbázisokról és az interneten ingyenesen elérhető információkról. És a sort folytathatnánk.

Éppen a már említett problémaérzékenység miatt fontos a hallgatókban tudatosítanunk azt a szerepet, amelyet a könyvtáros a hagyományos dokumentumok gyarapításában tölt be, és amit az internetes források körében is fel kellene vállalnia. Ez a szerep a válogatás nagy kihívást jelentő és felelősségteljes feladatának teljesítése. Ezzel a munkával tesszük lehetővé a könyvtárak felhasználóinak, hogy minőségi információforrások álljanak rendelkezésükre. A problémaérzékenységhez immár harmadszor is visszakanyarodva, el kell azt is mondanom, hogy az oktatásnak magában kell foglalnia olyan – viszonylag újnak számító – témaköröket is, mint a szellemi tulajdonnal kapcsolatos etikai kérdések [7], vagy a publikációkhoz való nyílt hozzáférés, amely szintén főként etikai kérdéseket vet fel, és amelyek éppen a technológia fejlődésével váltak igazán élessé. Eközben nem felejtethjük el, hogy fontosak a szellemi tulajdon jogi szabályozásával kapcsolatos kérdések, és a szerzői jog oktatása is.

Másként, de ugyanide tartozik az információs műveltség kérdésköre is, amely egyre több figyelmet kap világszerte, és nagymértékben érintheti a könyvtáros szakma jövőjét is.

Balla Ildikó szerint a hallgatóknak nem különálló tantárgyak keretében kellene megismerniük a feldolgozó munka részfolyamatait, hanem egységes tevékenységként. Ez részint igaz, másrészt tudomásul kell vennünk, hogy tantárgyi határok meg-

szabása nélkül nem létezik oktatás. A szakreferenci feladatkör példája viszont kiválóan alkalmas arra, hogy segítségével illusztráljuk, mennyire összefüggenek egymással a különböző könyvtári folyamatok: a gyűjteményszervezés, a formai és a tartalmi feltárás és a tájékoztatás.

Folyóiratot könyvtárosokat valóban nem képzünk, az alapképzésben legalábbis nem. A munkakör számos részlete azonban sokkal több helyen és sokkal többször előfordul, mint azt Balla Ildikó említi. A tájékoztatásban például találkoznak a hallgatók az *MNB IKB*-val, az *Ulrichs*-szal (annak nyomtatott és online formájában is).

Éppen a tájékoztatás kapcsán említi Balla Ildikó továbbá, hogy ebben a feladatkörben is megjelennek olyan tennivalók (pl. számla vagy nyugta kiállítása, összesítése, kölcsönzési statisztika készítése, fénymásoló, szkennel kezelése, felhasználók képzése), amelyeket esetenként meg sem említene az oktatás folyamán. Ezt talán így túlzás, mivel számos kérdéskör fordul elő ezekkel kapcsolatban. Fontosabb azonban, hogy már az alapképzésben sem lehet cél néhány órás, napos, hetes tanulás során elsajátítható készségek elsajátíttatása, főként annak árán nem, hogy magasabb szintű készségek, tudás és szemlélet átadásától vesszük el az időt és az energiát.

Végezetül két kisebb megjegyzés:

- Az alapképzés, a majdani mesterképzés és a továbbképzés nem egyirányú utca. Saját gyakorlatom legalábbis azt mutatja, hogy a továbbképzésből is számos téma kerülhet az alapképzésbe.
- A felvezetőben említett feszített tempójú képzési forma, a nyolc félévről hat félévre való áttérés nem jelenti az alapképzés gyengébb minőségét. Sokkal inkább azt, hogy még több figyelem és idő jut a szakmai tartalmak elsajátításának. Igaz, ennek ára van. A bolognai alapképzési progra-

mok magyarországi bevezetésekor ugyanis pont az maradt el, ami a mintául vett angolszász képzésnek talán leginkább az erőssége: a szaktárgyaktól független, közismereti, értelmiségképző tárgyak kiemelt szerepe. És erről nem a könyvtárosképző intézmények tehetnek, és mindez nem csak az informatikus könyvtáros szakot jellemzi, sőt az utóbbiban viszonylag sok megmaradt a közismereti tárgyakból.

Irodalom

- [1] BALLA Ildikó: Könyvtárosképzés, avagy a könyvtári munkára felkészítő képzés. = TMT, 55. köt. 1. sz. 2008. p. 31–36.
- [2] BARTOS Éva: A könyvtárosok jövője: a könyvtárosképzés jövője. = TMT, 53. köt. 9. sz. 2006. p. 404–408.
- [3] KOLTAY Tibor–ÖRDÖGNÉ KOVÁCS Mónika: Digitális könyvtári témák a könyvtárosképzésben: a képzés Jászberényben és Szombathelyen. = Könyvtári Figyelő, 52. köt. 4. sz. 2006. p. 485–496.
- [4] BUCKLAND, M.: A könyvtári szolgáltatások újratervezése. Budapest, OSZK, 1998.
- [5] KUNY, T.–CLEVELAND, G.: The digital library: Myths and challenges. = IFLA Journal, 24. köt. 2. sz. 1998. p. 107–118.
- [6] LYNCH, C.: The Battle to Define the Future of the Book in the Digital World. = First Monday, 6. köt. 6. sz. 2001. http://firstmonday.org/issues/issue6_6/lynch/index.html (2002. február 6.) [Tömörített formában: Harc a könyv jövőjének meghatározásáért a digitális világban. = Könyvtári Figyelő, 48. köt. 4. sz. 2002. p. 701–722.]
- [7] DRÓTOS László: Két kultúra? A (c) és a (cc). = TMT, 53. köt. 4. sz. 2006. p. 159–167.

Koltay Tibor

(Szent István Egyetem Alkalmazott Bölcsészeti Kar informatikai és könyvtártudományi tanszék és Nyugat-Magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ könyvtár- és információtudományi tanszék)